

Stofnun rannsóknasetra Háskóla Íslands

Ársskýrsla 2013

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Ársfundur Stofnunar rannsóknasetra Háskóla Íslands 2014

Námu, Endurmenntun Háskóla Íslands við Dunhaga

20. mars 2014 kl. 13 – 16

Dagskrá

- 13:00 *Setning.* Illugi Gunnarsson mennta- og menningarmálaráðherra
- 13:10 *Ávarp.* Kristín Ingólfssdóttir rektor Háskóla Íslands
- 13:20 *Í ver, í vísindi.* Guðbjörg Ásta Ólafsdóttir forstöðumaður og Ragnar Edvardsson sérfræðingur við Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Vestfjörðum
- 14:00 Kaffi
- 14:30 *Sjálfbær nýting auðlinda: landbúnaður og vistkerfi.* Tómas Grétar Gunnarsson forstöðumaður Rannsóknaseturs Háskóla Íslands á Suðurlandi
- 15:00 *Til hvaða verka skulum við hvetja?* Hilmar Bragi Janusarson forseti Verkfræði- og náttúruvísindasviðs Háskóla Íslands
- 15:30 *Samantekt og fundarslit.*

Fundarstjóri: Sæunn Stefánsdóttir forstöðumaður Stofnunar rannsóknasetra Háskóla Íslands

Efnisyfirlit

Stofnun rannsóknasetra Háskóla Íslands	2
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Snæfellsnesi.	4
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Vestfjörðum	6
Rannsóknasetur HÍ á Norðurlandi vestra	7
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Húsavík.....	9
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Austurlandi.....	11
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Hornafirði.....	12
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Suðurlandi	14
Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Suðurnesjum	16

Stofnun rannsóknasetra Háskóla Íslands

Stofnun rannsóknasetra Háskóla Íslands er vettvangur samstarfs háskólans við sveitarfélög, stofnanir, fyrirtæki, félagasamtök og einstaklinga á landsbyggðinni. Markmið stofnunarinnar er að efla rannsóknir, styrkja tengsl háskólans við atvinnu- og þjóðlíf og auka möguleika almennings til menntunar. Stofnunin byggist á Rannsóknasetrum Háskóla Íslands um allt land og heyrir beint undir háskólaráð.

Forstöðumaður Stofnunar rannsóknasetra Háskóla Íslands árið 2013 var dr. Rögnvaldur Ólafsson og var hann jafnframt formaður stjórnar stofnunarinnar. Aðrir stjórnarmenn voru Hreinn Haraldsson vegamálastjóri, Jörundur Svavarsson prófessor við HÍ, Steingerður Hreinsdóttir atvinnuráðgjafi hjá Atvinnuþróunarfélagi Suðurlands og Erla Björk Örnólfsdóttir framkvæmdastjóri Varar, sjávarrannsóknarseturs við Breiðafjörð. Erla Björk sagði sig frá stjórnarsetu þegar hún tók við embætti rektors Háskólans á Hólum. Birna Gunnarsdóttir verkefnisstjóri hjá Vísinda- og nýsköpunarsviði Háskóla Íslands annast stjórnsýslustörf og fjármálaumsjón fyrir stofnunina.

Árið 2013 voru starfrækt rannsóknasetur á Hornafirði, Suðurlandi, Suðurnesjum, Snæfellsnesi, Vestfjörðum, Norðurlandi vestra og Norðausturlandi. Á Austurlandi var einnig starfsemi á vegum Stofnunar rannsóknasetra en með nokkuð öðru sniði en annars staðar.

Þrjátíu og einn starfsmaður var hjá Rannsóknasetrum HÍ árið 2013, þar af átta í fullu starfi en einn þeirra var í fæðingarorlofi hluta ársins. Alls voru ársverk hjá Stofnun rannsóknasetra 18 talsins. Fjórir voru ráðnir hjá rannsóknasetrum í átaki Vinnuálastofnunar um sumarstörf fyrir námsmenn, tvo mánuði hver. Að venju nýtti fjöldi meistara- og doktorsnema aðstöðu á setrunum. Þá fengu erlendir fræðimenn aðstöðu við sum setrana til skemmri tíma.

Á vegum Rannsóknasetrana eru stundaðar fjölbreyttar rannsóknir. Meðal viðfangsefna eru lífríki hafsins, umhverfi og landnýting, fiskar og fuglar, ferðamál, bókmenntir, sagnfræði og fornleifafræði. Allt eru þetta rannsóknasvið sem mikill áhugi er á um allt land og gefa tilefni til samstarfs milli setrana og við Háskóla Íslands í Reykjavík. Þá tekur starfsfólk þátt í fjölbreyttum verkefnum á starfssvæðum setrana eftir því sem tilefni gefst til.

Akademískir starfsmenn setrana koma flestir að kennslu, einkum við Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands. Einnig annast þeir leiðbeiningu framhaldsnema og hafa allmargir nemendur unnið að lokaverkefnum sínum við Rannsóknasetur HÍ.

Tímamót urðu í starfi Stofnunar Rannsóknasetra í lok árs 2013 þegar Rögnvaldur Ólafsson lét af störfum við Háskóla Íslands fyrir aldurs sakir. Rögnvaldur var forstöðumaður stofnunarinnar frá upphafi og stýrði hinni miklu uppbyggingu sem verið hefur í starfseminni í samvinnu við fræðasamfélagið, sveitastjórnir, ráðuneyti, fyrirtæki, stofnanir og einstaklinga. Rögnvaldur hefur verið kjölfestan í starfsemi rannsóknasetrana og skilur við stofnun sem þróast hefur úr því að vera eitt rannsóknasetur yfir í það að vera sjö setur á 9 starfsstöðvum. Við úthlutun Hagnýtingarverðlauna Háskóla Íslands í nóvember 2013 var Rögnvaldur Ólafsson var heiðraður fyrir framlag sitt til rannsókna og nýsköpunar.

Háskólaráð setti Stofnun rannsóknasetra Háskóla Íslands nýjar reglur í desember 2013. Stofnunin heyrir áfram undir ráðið en nýtt fyrirkomulag á daglegri starfsemi, umsýslu, rekstri og fjármálum var tekið upp með því að færa stofnunina beint undir Skrifstofu rektors. Tilgangur þessara breytinga er að tengja stofnunina betur við stjórnábyrgð skólans og um leið að styrkja enn frekar og efla samstarf við aðila á landsbyggðinni og stuðla að nánari

tengslum við deildir og fræðasvið háskólans.

Í nýjum reglum stofnunarinnar er kveðið á um ráðgefandi nefnd í stað stjórnar en hlutverk hennar er að vera háskólaráði, rektor og forstöðumanni til ráðgjafar um stefnumarkandi ákvarðanir og viðfangsefni stofnunarinnar.

Ársfundur Stofnunar rannsóknasetra var haldinn í Sandgerði 21. mars 2013 undir yfirskriftinni Rannsóknir og þekkingarstörf á landsbyggðinni. Kristín Ingólfssdóttir rektor Háskóla Íslands flutti setningarávarp og fundarstjóri var Sigrún Árnadóttir bæjarstjóri Sandgerðisbæjar. Um fimmtíu manns sátu ársfundinn. Glærukynningar með erindum sem flutt voru á fundinum má nálgast á vefsíðu Stofnunar rannsóknasetra Háskóla Íslands, www.rannsoknasetur.hi.is. Þar eru einnig krækjur á vefsíður rannsóknasetrana.

Á ársfundinum var undirritaður samningur Háskóla Íslands og mennta- og menningarmálaráðuneytisins um Rannsóknasetur Háskóla Íslands 2013-2016, viðauki með samningi ráðuneytisins við Háskóla Íslands. Samningurinn markar ánægjuleg tímamót í starfi Stofnunar rannsóknasetra Háskóla Íslands. Með tilkomu hans er skert á hlutverki rannsóknasetra Háskóla Íslands og markmiðum með starfseminni. Þá er fjárveiting ríkisins til Stofnunar rannsóknasetra HÍ tryggð út samningstímamann. Ennfremur er að finna í samningnum ákvæði um að stefnt skuli að því á samningstímanum að framlag ríkisins til Stofnunar rannsóknasetra HÍ nemi kostnaði við forstöðumann á hverju setri og gefur það stofnuninni vonir um aukin framlög hins opinbera og því bjartar vonir um enn blómlegra starf setrana um land allt.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Snæfellsnesi.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Snæfellsnesi tók til starfa 2006. Forstöðumaður setursins er dr. Jón Einar Jónsson dýravistfræðingur. Auk hans vann Árni Ásgeirsson líffræðingur við setrið í fullu starfi allt árið. Thomas Holm Carlsen frá Noregi bættist í hópinn í ágúst, í samstarfi við Bioforsk - norsku landbúnaðar- og umhverfismálastofnunina. Thomas mun rannsaka æðarfugl og eiginleika æðardúns og vinna að tengdum rannsóknum.

Þórður Örn Kristinsson sem vinnur að doktorsverkefni um varpvistfræði og fæðuval æðarfugls er langt kominn með verkefni sitt. Sömu sögu er að segja af meistaranemunum Helga Guðjónssyni og Valtý Sigurðssyni. Tvö smærri nemendaverkefni voru unnin á árinu. Ettore Camerlenghi, BS nemi frá háskólanum í Bologna sem skoðaði sambýli æðarkollna og máfa í Landey sumarið 2012, varði ritgerð sína í desember og hlaut hæstu einkunn. Zofia M. Burr Bandarískur meistaranemi í Loftslagsbreytingum og vistfræði hafsins, vann rannsóknaverkefnið *Climate variability, plankton and seabirds: a discussion on trophic interactions in the North Atlantic* þar sem rannsókuð voru áhrif loftslagsbreytinga á sjófugla í gegnum fæðuvefi.

Í kjölfar síldardauða í Kolgrafafirði veturinn 2012-2013 var ráðist í samstarfsverkefni með Náttúrustofu Vesturlands og Jörundi Svavarssyni prófessor í sjávarvistfræði við Líf- og umhverfisvísindadeild HÍ. Gögnum var safnað í júní og tekin botnsýni með botngreip og fjörusýni af landi. Frumniðurstöður sýna að flestar botndýrategundir hurfu en burstaorminum *Capitella capitata*, sem þolir lækkaðan súrefnisstyrk sérlega vel, fjölgaði gífurlega.

Reglubundin verkefni um æðarfugl og dílaskarf héldu áfram, sem og árlegar talningar á æðarungum, álftum, ritu og vatnafuglum.

Í byrjun júlí kom út grein í Plos One þar sem rannsókuð voru tengsl milli fjölda hreiðra í æðarvörpum og veðurfars á Íslandi með tilliti til yfirstandandi loftslagsbreytinga. Hægt var að rekja þróun stofnstærðar sl. 30 ár eða lengur í 18 æðarvörpum og voru þau til grundvallar greininni. Tveir bókarkafar á ensku komu út á árinu. Jón Einar uppfærði kaflann um mjallgæsir fyrir Birds of North America, og Arnþór Garðarsson prófessor Emeritus og Jón Einar rituðu um stofnstærð dílaskarfs á Íslandi fyrir vefgátt ESB um skarfastofna.

Á Líffræðiráðstefnunni hélt Arnþór Garðarsson fyrirlestur um stofnstærð dílaskarfs, sem var enn í vexti á árinu. Kynnt voru fjögur veggspjöld: um hreiðurfjölda og ábúð ritu í Hvítabjarnarey, Svörtuloftum, Svalpúfu og Arnarstapa (Árni Ásgeirsson o.fl.); um varp og ungafjölda grágæsar með samanburði milli landshluta (Helgi Guðjónsson o.fl.); um samanburð á fjölda dúnflóa í Rifi og Hvallátrum (Þórður Örn Kristjánsson o.fl., rannsóknin er hluti af doktorsverkefni Þórðar); og um sýnatöku í Kolgrafafirði (Valtýr Sigurðsson o.fl., rannsóknin er hluti af meistaraverkefni Valtýs).

Jón Einar Jónsson og Thomas Holm Carlsen voru boðnir á ársfund Æðarræktarfélags Íslands þar sem þeir héldu erindi.

Loks hófst undirbúningur fyrir alþjóðlegu sjóandaráðstefnuna, *International Seaduck Conference*, sem verður haldin í Reykjavík í september 2014. Ráðstefnan er haldin þriðja hvert ár og sækja hana líffræðingar hvaðanæva að úr heiminum. Heimasiða ráðstefnunnar er <http://seaduckconference.net/>.

Ritaskrá

- Jón Einar Jónsson, Arnþór Garðarsson, Jenny G. Gill, Una K. Pétursdóttir, Ævar Petersen & Tómas G. Gunnarsson. 2013. Relationships between long-term demography and weather in a sub-arctic population of common eider. *Plos One* June 2013, Volume 8, Issue 6, e67093
<http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0067093>
- Kristjánsson T.O., Jón Einar Jónsson & Jörundur Svavarsson 2013. Spring diet of common eiders (*Somateria mollissima*) in Breiðafjörður, West Iceland indicates non-bivalve preferences. *Polar Biology* Volume 36: 51-59 <http://www.springerlink.com/content/82341h815551x658/fulltext.pdf>
- Jón Einar Jónsson & Smári J. Lúðvíksson. 2013. A choice between two adjacent islands: is switching nest sites related to weather or nest density in the Common Eider (*Somateria mollissima*)? *Ornis Fennica* 90: 73-85.
<http://ornisfennica.org/pdf/early/2Jonsson.pdf>
- Jónsson, Jón E., John P. Ryder & Ray T. Alisauskas. 2013. Ross's Goose (*Chen rossii*), *The Birds of North America Online* (A. Poole, Ed.). Ithaca: Cornell Lab of Ornithology; Retrieved from the Birds of North America Online: <http://bna.birds.cornell.edu.bnaproxy.birds.cornell.edu/bna/species/162> (doi:10.2173/bna.162)
- Gardarsson, A. & Jónsson, J.E. 2013: Status of the breeding population of Great Cormorants in Iceland in 2012. – In: Bregnballe, T., Lynch, J., Parz-Gollner, R., Marion, L., Volponi, S., Paquet, J-Y. & van Eerden, M.R. (eds.) 2013. National reports from the 2012 breeding census of Great Cormorants *Phalacrocorax carbo* in parts of the Western Palearctic. IUCN-Wetlands International Cormorant Research Group Report. Technical Report from DCE, Aarhus University No. 22: 55-58.
http://ec.europa.eu/environment/nature/cormorants/files/Cormorant_Breeding_2012_12_Iceland.pdf

Fyrirlestrar og erindi

- Jón Einar Jónsson. 2013. Rannsóknir á æðarfugli: hvað höfum við lært og hvað gerum við næst? Boðsfyrirlestur fyrir ársfund Æðarræktarfélags Íslands, Hótel Sögu, 9. Nóvember 2013.
- Arnþór Garðarsson og Jón Einar Jónsson. 2013. Regulation of an isolated population of great cormorant. Líffræðirannsóknir á Íslandi, Líffræðiráðstefnan 2013, Reykjavík 8.-9. nóvember.
- Jón Einar Jónsson 2013. Life of common eider. Fyrirlestur fyrir japanska æðardúnkaupendur í Vatnasafninu í Stykkishólmi 22. maí, í boði Æðarseturs Íslands og Rannsóknaseturs Háskóla Íslands á Snæfellsnesi.
- Arnþór Garðarsson og Jón Einar Jónsson 2013. Dílaskarfastofninn. Föstudagsfyrirlestrar Líffræðistofu Háskóla Íslands voríð 2013, Öskju, 26. Apríl. <http://www.hi.is/vidburdir/dilaskarfurinn>
- Jónsson, J.E. 2013. Turns, trends and events in the North-Pan-Atlantic-Baltic populations of common eiders. *Nordic Waterbirds in a warming world*, haldin af Nordic Waterbirds and Climate Network (NOWAC), Þrándheimi, Noregi, 18.-22. Mars.
- Jónsson, J.E. 2013. Nordic duck populations - status, trends and anthropogenic pressures: preparations of writing a review. *Nordic Waterbirds in a warming world*, haldin af Nordic Waterbirds and Climate Network (NOWAC), Þrándheimi, Noregi, 18.-22. Mars.

Veggspjöld

- Helgi Guðjónsson, Jón Einar Jónsson, Halldór W. Stefánsson og Tómas Grétar Gunnarsson. 2013. Mynstur í framleiðni grágæsa á landsmælikvarða á Íslandi. Líffræðirannsóknir á Íslandi, Líffræðiráðstefnan 2013, Reykjavík 8.-9. nóvember.
- Pórður Örn Kristjánsson, Jón Einar Jónsson, Jörundur Svavarsson og Tómas Grétar Gunnarsson. 2013. Parasite numbers and species composition in relation to nest densities in two eider colonies. Líffræðirannsóknir á Íslandi, Líffræðiráðstefnan 2013, Reykjavík 8.-9. nóvember.
- Árni Ásgeirsson, Róbert A. Stefánsson og Jón Einar Jónsson. 2013. Hreiðurfjöldi og ábúð ritu í Hvítbjarnarey á Breiðafirði og í fjórum vörpum á utanverðu Snæfellsnesi. Líffræðirannsóknir á Íslandi, Líffræðiráðstefnan 2013, Reykjavík 8.-9. nóvember.
- Valtýr Sigurðsson, Róbert A. Stefánsson, Jón Einar Jónsson, Árni Ásgeirsson og Jörundur Svavarsson. 2013. Áhrif síldardauða á botndýralíf í Kolgrafafirði. Líffræðirannsóknir á Íslandi, Líffræðiráðstefnan 2013, Reykjavík 8.-9. nóvember.
- Robert J. Dusek, G.P. Hallgrímsson, Hon S. Ip, Srinand Sreevatsan, Shin Enomoto, Jón Einar Jónsson, David E. Wentworth, Jeffrey S. Hall. 2013. National Institute of Allergy and Infectious Diseases 7th Annual CEIRS Network Meeting and Surveillance Meeting, Memphis, Tennessee, July 8th - 11th 2013.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Vestfjörðum

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Vestfjörðum hóf störf í nóvember 2007. Dr. Ragnar Edvardsson fornleifafræðingur kom úr fæðingarorlofi í maí og var eini fasti starfsmaður setursins framan af árinu en dr. Guðbjörg Ásta Ólafsdóttir líffræðingur kom aftur til starfa sem forstöðumaður 1. nóvember. Atli Rúnarsson nemi í fornleifafræði við Háskóla Íslands aðstoðaði við fornleifarannsóknir um sumarið.

Árið 2013 var unnið að fjölbreyttum rannsókn- og þróunarverkefnum í samstarfi við innlenda og erlenda sérfræðinga en rannsóknir voru aðallega á sviðum líf- og fornleifafræði.

Í verkefninu *Verslun í aðdraganda einokunar* eru fornleifafræðilegar rannsóknir á skipsflökum og verslunarstöðum nýttar til að fá nánari upplýsingar um vörur sem fluttar voru inn fyrir einokun og á fyrstu áratugum einokunarverslunar til að fá betri skilning á áhrifum hennar á íslenskt samfélag. Þessar upplýsingar verða tengdar við fyrirliggjandi gögn tengd útflutningi á sama tíma. Í september voru framkvæmdar viðnámsmælingar á hafsbótinum í Skerjafirði og leiddi sú rannsókn m.a. í ljós að þar eru talsverðar minjar.

Meginmarkmið verkefnisins *Samspil manns og þorsks* er að auka skilning á hlutverki sjávarauðlinda í efnahag íslensku þjóðarinnar frá miðöldum og fram á nútíma. Sérstök áhersla er á mikilvægi sjávarauðlinda og getu samfélags til að lifa af og dafna við umhverfisbreytingar svo og við pólitískar breytingar. Í júlí og ágúst voru farnir leiðangrar á Gufuskála á Reykjanesi og Sauratún í Strandasýslu þar sem grafið var í öskuhauga og verminjar mældar upp. Þessi rannsókn sýndi m.a. minnkandi fiskveiðar á 17. öld á þessum stöðum og er það í samræmi við það sem kom í ljós við rannsóknir í Kollsvík og Breiðavík árið áður.

Rannsókn á póstskipinu Phoenix sem fórst við Snæfellsnes 1881 er langt komin. Í maí var farinn lokaleiðangur í flakið og lokið við að skrá og ljósmynda það.

Einnig var unnið við þverfaglega rannsóknaverkefnið *CodStory* en þar eru notaðar erfðafræðilegar og efnafræðilegar rannsóknir á fornum þorskbeinum til að kanna breytileika í stofnuppbyggingu þorsks

frá landnámi til nútíma. *CodTrail* er þverfaglegt verkefni sem miðar að því að miðla upplýsingum um þorskind og þorskveiðar, m.a. með landfræðilegu smáforriti í snjallsíma. Ragnar og Guðbjörg fengu ein af þrennum hagnýtingarverðlaunum Háskóla Íslands 2013 fyrir verkefnið.

Haustið 2013 kenndi Ragnar námskeiðið *Aðferðafræði í fornleifafræði* við Sagnfræði- og heimspekideild HÍ og voru 8 nemar skráðir í námskeiðið.

Ritaskrá

R. Edvardsson (2013). „Qorlortorsuaq, fornleifarannsókn í Vatnahverfi á suður Grænlandi vorið 2006“. *Árbók hins íslenska fornleifafélags 2012*. Reykjavík.

R. Edvardsson (2013). „Fornleifarannsókn í Quassarsuk (Brattahlíð) á suður Grænlandi 2005 – 2006“. *Árbók hins íslenska fornleifafélags 2012*. Reykjavík.

Theodorou, P., Snorrason, S.S. & Ólafsdóttir, G.A. (2013). Habitat complexity affects how young of the year Atlantic cod *Gadus morhua* perceive predation threat from older conspecifics. *Journal of Fish Biology*.

Fyrirlestrar og erindi

Ragnar Edvardsson, *Cod's nation*. TAG. XII. Nordic TAG 2013. Reykjavík 21 – 25. April 2013.

Ólafsdóttir GÁ, Westfall KM, Edvardsson R, Patterson WP, Pétursdóttir G and Pálsson S. Historical DNA reveals the demographic history of Atlantic cod (*Gadus morhua*) in medieval and early modern Iceland. ICES Annual Science conference. Reykjavík 23-27 September 2013.

Ólafsdóttir GÁ, Westfall KM, Edvardsson R, Patterson WP, Pétursdóttir G and Pálsson S. CodStory. Nabo General Meeting. Akureyri 12-13 Júlí 2013.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Norðurlandi vestra

Starfsemi í Rannsóknasetri Háskóla Íslands á Norðurlandi vestra hófst 2009. Dr. Lára Magnúsdóttir sagnfræðingur er forstöðumaður setursins og eini starfsmaðurinn í fullu starfi. Ólafur Bernódusson er verkefnastjóri í hlutastarfi og sinnir verkefnum samkvæmt samningi setursins við sveitarfélagið Skagaströnd og Farskóla Norðurlands. Meðal verka hans er vinna fyrir Ljósmyndasafn sveitarfélagsins og hefur birting ljósmynda á vefsíðu sveitarfélagsins orðið til þess skila miklum upplýsingum til safnsins. Þá hefur námskeiðum Farskólans hefur fjölgað talsvert á staðnum.

Bókasafn Halldórs Bjarnasonar skipar mikilvægan sess í starfi setursins, en það deilir að hluta húsnæði með Námsstofu sveitarfélagsins. Bókasafnið er opið almenningi og fræðimönnum; þar fara einnig ýmsir viðburðir fram ásamt því að salurinn er nýttur til fundahalda o.fl. í þágu samfélagsins.

Um mitt árið gerðu Nes listamiðstöð og rannsóknasetrið með sér samning um starfsaðstöðu fyrir listamenn þar inni. Fjórtán listamenn nýttu aðstöðuna á árinu samkvæmt samningum, auk þeirra sem heimsóttu setrið á öðrum forsendum.

Á fyrstu mánuðum ársins 2013 var verkefninu *Menning og ferðaþjónusta - um menningu og menningarverkefni á landsbyggðinni frá sjónarhóli hugvísinda* sem unnið var fyrir mennta- og menningarmálaráðuneytið fylgt eftir.

Lára hófst einnig handa við nýtt rannsóknarverkefni á sviði réttarsögu, en vinnuheiti þess er *Saga lagasetningar um samviskuna*. Með henni hafa unnið að verkefninu þau Ryan Johnson MA nemandi við Háskóla Íslands og Dr. Kendra Willson, gestalektor í Helsinki Collegium for Advanced Studies. Verkefnið var kynnt á ráðstefnu norrænna réttarsagnfræðinga í apríl.

Lára er meðleiðbeinandi við doktorsverkefni Sean Lawing í íslenskum miðaldabókmenntum, en um vorið heimsótti hópur erlendra nemenda í sama fagi rannsóknasetrið á Skagaströnd. Sean Lawing var gestafræðimaður við setrið yfir sumartímenn. Afrakstur þeirrar vinnu var kynntur í fyrirlestri og birtur í greininni *The Place of the Evil: Infant Abandonment in Old Norse Society*, *Scandinavian Studies* 85.2 (2013), 133-150. Grein Vilhelms Vilhelmssonar doktorsnema í sagnfræði við HÍ, sem hann vann að þegar hann var gestafræðimaður á Skagaströnd sumarið 2012 kom út á árinu: *Skin og skuggar mannlífsins: Nokkur orð um andóf, vald og íslenska sagnritun*, Ritið 3/2013, bls. 7-26.

Rannsóknasetrið stóð að tveimur fræðilegum fyrirlestrum á árinu. Eggert Þór Bernharðsson prófessor við Sagnfræði- og heimspekideild HÍ flutti erindið *Fjár sjóður í fjölskyldualbúminu* í mars og í maí hélt Sigurgeir Guðjónsson fyrirlesturinn *Guðmundur Björnsson landlæknir (1906 – 1931) og umbætur í geðheilbrigðismálum á fyrstu árum 20. aldar*. Sigurgeir varði doktorsritgerð um aðbúnað geðveikra á Íslandi seint árinu. Fyrirlestur Sigurgeirs var í

samstarfi við Þekkingarsetrið á Blönduósi. Af öðrum viðburðum í rannsóknasetrinu má nefna PECHA KUCHA samkomur Ness listamiðstöðvar, kvikmyndasýningar, lestrarviku fyrir grunnskólabörn og skáldakvöld með Aðalsteini Ásberg Sigurðssyni og Gerði Kristnýju. Þá gekkst rannsóknasetrið fyrir opinni bókmenntadagskrá þar sem rithöfundarnir Jón Kalman Stefánsson, Eiríkur Guðmundsson og Óskar Árni Óskarsson lásu úr verkum sínum. Viðtal við forstöðumann og umfjöllun um setrið voru í Landanum í Ríkissjónvarpinu í febrúar og einnig í þættinum Víðsjá á Rás 1.

Fyrirlestrar og erindi

„Social control” is not a good term for historical research of “social control”, Nordiska rättshistorikerdagarna í Uppsöllum. Juridiska fakulteten, Uppsala Universitet og Insitutet för rättshistorisk forskning - the Olin Foundation for Legal History.

„Menningartengd ferðaþjónusta og hugvísindi.” Lára Magnúsardóttir og Sólveig Ólafsdóttir, fyrirlestur á Rannsóknarkvöldi Félags íslenskra fræða.

„Samhengi og tækifæri – kynning á greinargerð um menningu og ferðaþjónustu”, Lára Magnúsardóttir og Sólveig Ólafsdóttir, á ráðstefnunni Menningarlandið 2013 – framkvæmd og framtíð menningarsamninga, sem

Mennta- og menningarmálaráðuneyti, Atvinnu- og nýsköpunarráðuneyti, Samband íslenskra sveitarfélaga, og Menningarráð Suðurlands í samstarfi við önnur menningarráð landsbyggðarinnar boðuðu til.

<http://vimeo.com/64061731#>

Blaðagreinar

„Hús íslenskra fræða“. Morgunblaðið 11.03.2013.

„Kristin gildi og lagasetningar“. Fréttablaðið 6. mars 2013.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Húsavík

Starfsemi Rannsóknaseturs Háskóla Íslands á Húsavík hófst árið 2007. Forstöðumaður setursins er dr. Marianne H. Rasmussen sjávarspendýrafræðingur en auk hennar vinna tveir verkefnastjórar í hlutastörfum við setrið. Lilja Berglind Rögnvaldsdóttir vinnur að ferðamálarannsókn í samstarfi við Rannsóknamiðstöð ferðamála og Huld Hafliðadóttir hefur umsjón með nemendum og námskeiðahaldi, auk þess að sinna samstarfsverkefnum með Hvalasafninu á Húsavík.

Þrjú doktorsnemar vinna að rannsóknum undir leiðsögn forstöðumanns, Edda Elísabet Magnúsdóttir, Chiara Bertulli og Maria Iversen. Þá leiðbeinir Marianne sex meistaranemum og tveimur BS nemum.

Marianne Rasmussen tók þátt í mörgum rannsóknaverkefnum á árinu. Sérsvið hennar varðar tjáskipti, hljóðmótun og atferli hvala, höfrunga og hnísa, en hún sinnir einnig rannsóknum á líffræði hvala, aðferðum við atferlisrannsóknir og ljósmyndagreiningu. Þá hefur hún tengst rannsóknaverkefnum þar sem könnuð eru áhrif hvalaskoðunarbáta á hvali.

Marianne tók þátt í rannsókn á Grænlandi þar sem kannað er hvernig náhveli nota hljóð á mismunandi sjávardýpi, en þar er hún í samvinnu við vísindamenn frá Bandaríkjunum, Danmörku og Þýskalandi. Í júní var unnið með vísindamönnum frá Japan og Danmörku við að setja hljóðupptökutæki á hnúfubaka í Skjálfandaflóa til að kanna tengsl mismunandi hljóða við köfunarhegðun og aðrar hreyfingar hvalanna. Þá hófst vinna við rannsóknir á steypireyðum við strendur Sri Lanka en verkefnið er unnið í samvinnu við vísindamenn við háskóla í Malmö, París og Ruhuna á Sri Lanka.

Forstöðumaður kenndi hluta námskeiða í náttúrufræði og vistfræði við Líf- og umhverfisvísindadeild Háskóla Íslands. Hún var einnig umsjónarmaður námskeiðsins *Aðferðir við rannsóknir á sjávarspendýrum* sem haldið var á Húsavík í júlí, sjötta árið í röð. Alls sótti 31 nemandi frá 15 þjóðlöndum námskeiðið sem haldið er í samstarfi við Líf- og umhverfisvísindadeild HÍ. Þrjú doktorsnemar og einn meistaranemi aðstoðuðu við kennsluna. Á hvert kemur mikill fjöldi nemenda víða að úr heiminum til Húsavíkur í tengslum við nám sitt en setrið hefur aðeins tók á að verða við óskum lítills hluta þeirra sem vilja vinna námsverkefni eða aðstoða við rannsóknir á Húsavík.

Gistinætur í íbúð sem setrið hefur yfir að ráða voru um 640 árið 2013, nemendur sem nýttu aðstöðuna voru 18.

Rannsóknasetrið á náíð samstarf við Hvalasafnið á Húsavík og deilir með því starfsmanni, Huld Hafliðadóttur, skv. samstarfssamningi. Stofnanirnar unnu áfram að ljósmyndagreiningarverkefningu svokallaða. Þá tók setrið þátt í fræðslustarfi á safninu sem ber nafnið Hvalaskólinn með því að leggja til efni og veita faglega ráðgjöf um fræðsluefni.

Lilja B. Rögnvaldsdóttir hélt áfram rannsókn á efnahagslegum áhrifum ferðapjónustu í Þingeyjarsýslu sem er þriggja ára samstarfsverkefni setursins, Rannsóknamiðstöðvar ferðamála og Þekkingarnets Þingeyinga. Rannsóknin, sem hófst 2012, er unnin samhliða rannsókn Rannsóknamiðstöðvar ferðamála á þjóðhagslegum áhrifum ferðapjónustu og munu niðurstöður þessa verkefnis verða notaðar til samanburðar og staðfestingar á því hversu mögulegt er að heimfæra þjóðhagslegar stærðir á einstök svæði.

Ritaskrá

Bertulli, CG, Rasmussen, MH and Tetley, MJ (2013). Photo-identification rate and wide-scale movement of common minke whales (*Balaenoptera acutorostrata*) in the coastal waters of Faxaflói and Skjálfandi Bays, Iceland *J. CETACEAN RES. MANAGE.* 13, 39-45.

Christiansen, F, Víkingsson, G, Rasmussen, M and Lusseau, D (2013). Minke whales maximise energy storage on their feeding grounds. *J.Exp.Biol.* 216, 427-436

Christiansen, F, Víkingsson, G, Rasmussen, M and Lusseau, D (2013). Female body condition affects foetal growth in a capital breeding mysticete. doi: 10.1111/1365-2435.12200

Christiansen F, Rasmussen M, Lusseau D (2013). Whale watching disrupts feeding activities of minke whales on a feeding ground. *Mar Ecol Prog Ser* 478:239-251

Christiansen F, Rasmussen M, Lusseau D (2013). Inferring activity budgets in wild animals to estimate the consequences of disturbances. *Behavioral Ecology* (2013) 24 (6):1415-1425.

Rasmussen, MH, Akamatsu, T, Teilmann, T, Víkingsson, G and Miller, LA (2013). Biosonar, diving and movements of two tagged white-beaked dolphin in Icelandic waters. *Deep-Sea Research II*, 88-89:97-105

Lilja B. Rögnvaldsdóttir & Edward H. Huijbens (2013). Fémæti ferðapjónustu. Rannsókn á efnahagslegum áhrifum ferðapjónustu í Þingeyjarsýslu. Rannsóknir í Félagsvísindum XIV. Reykjavík: Félagsvísindadeild Háskóla Íslands.

Lilja B. Rögnvaldsdóttir (2013). Fémæti ferðapjónustu. Rannsókn á efnahagslegum áhrifum ferðapjónustu í Þingeyjarsýslu. Akureyri: Rannsóknamiðstöð ferðamála.

Fyrirlestrar og erindi

Akamatsu, T, Rasmussen, M & Iversen, M (2013). Acoustically invisible blue whales (*Balaenoptera musculus*) during feeding in Northeast Iceland. ECS Conference, Setubal, Portugal.

Christiansen, F, Rasmussen, MH and Lusseau, D (2013). Linking behavioural changes to vital rates in a capital breeding mysticete. The Society for Marine Mammalogy Biennial Conferences on the Biology of Marine Mammals, Dunedin, New Zealand

Iversen, M, Rasmussen, MH., Whittaker, M., Geelhood, SCV., Heide-Jørgensen, MP & Víkingsson, GA (2013). Preliminary studies of Blue whale (*Balaenoptera musculus*) movements around Iceland. Short talk, ECS conference, Setubal, Portugal.

- Iversen, M, Rasmussen, MH, Whittaker, M, Geelhood, SCV, Heide-Jørgensen, MP & Víkingsson, GA (2013). Preliminary studies of Blue whale (*Balaenoptera musculus*) movements around Iceland. Danish Marine Mammal Society Symposium, Copenhagen Denmark.
- Klesse, K, Bertulli, CB, Schott, M, Rasmussen, MH and Krause, J (2013). Linking feeding behaviour and environmental variables: The distribution and habitat preferences of common minke whales (*Balaenoptera acutorostrata*) in Faxaflói Bay, Iceland. ECS conference, Setubal, Portugal. Lim, R, Magnúsdóttir, EE, Lammers, M and Rasmussen, M (2013). Humpback whale song characteristics described from subarctic feeding grounds, ECS conference, Setubal, Portugal
- Loisa, O and Rasmussen, MH (2013). Acoustic monitoring of whitebeaked dolphins (*Lagenorhynchus albirostris*) and harbour porpoises (*Phocoena phocoena*) in Skjálfandi Bay, Northeast Iceland. The Society for Marine Mammalogy Biennial Conferences on the Biology of Marine Mammals, Dunedin, New Zealand
- Rasmussen, MH, Akamatsu, T and Iversen, M (2013). Acoustic and diving behaviour of two Mysticete species, humpback whales (*Megapteranovaeangliae*) and blue whales (*Balaenoptera musculus*) during feeding in Northeast Iceland, The Society for Marine Mammalogy Biennial Conferences on the Biology of Marine Mammals, Dunedin, New Zealand
- Bertulli, CG, Rasmussen, MH, Galatius, A and Kinze, CC (2013). Colouration pattern of white-beaked dolphin *Lagenorhynchus albirostris* off Iceland. Biology conference, Reykjavik, Iceland.
- Björnsson, A, Magnúsdóttir, EE and Rasmussen, MH (2013). Sound production and behaviour of humpback whales (*Megaptera novaeangliae*) on feeding grounds in NE-Icelandic waters. Biology conference, Reykjavik, Iceland.
- Lim, R, Magnúsdóttir, EE, Lammers, M, Svavarsson, J and Rasmussen, MH (2013). Humpback whale song characteristics described from a subarctic feedingground in Iceland. Biology conference, Reykjavik, Iceland.
- Magnúsdóttir, EE, Michl, SC, Rasmussen, MH, Lammers, MO and Svavarsson, J (2013). Using long-term passive acoustics to monitor the Atlantic cod (*Gadus morhua*) in Icelandic waters. Biology conference, Reykjavik, Iceland
- Magnúsdóttir, EE, Michl, SC, Rasmussen, MH, Lammers, MO and Svavarsson, J (2013). Using long-term passive acoustics to monitor the Atlantic cod (*Gadus morhua*) in Icelandic waters. ICES conference, Reykjavik, Iceland
- Rasmussen, MH, Akamatsu, T and Iversen, M (2013). Acoustic and diving behaviour of two Mysticete species, humpback whales (*Megapteranovaeangliae*) and blue whales (*Balaenoptera musculus*) during feeding in Northeast Iceland, Biology conference, Reykjavik, Iceland
- Lilja B. Rögnvaldsdóttir. Fémæti ferðapjónustu: Þjóðarspeggillinn XIV. Ráðstefna í félagsvísindum, Háskóla Íslands 25. okt. 2013.
- Lilja B. Rögnvaldsdóttir. Economic Impact of Tourism in Píngeyjarsýsla: Rannsóknamiðstöð ferðamála – Rannsóknardagar RMF á Húsavík 9-11 okt. 2013.
- Lilja B. Rögnvaldsdóttir. Virðisauki í ferðapjónustu: Kortlagning og samstarfsmótun íslenskrar ferðapjónustu. Umsjónaraðili Gekon ehf. Heiðargarði 15.04.2013.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Austurlandi

Starfsemi Stofnunar rannsóknasetra Háskóla Íslands á Austurlandi hófst árið 2008. Hún hefur verið með hléum síðan og m.a. falist í stuðningi við einstök rannsóknaverkefni sem unnin eru á svæðinu auk þjónustu við nemendur á Austurlandi sem stunda fjarnám við Háskóla Íslands. Árið 2013 vann

Hrafnkell Freyr Lárusson sagnfræðingur á vegum stofnunarinnar um sjö mánaða skeið sem verkefnaráðinn starfsmaður að rannsókn um samfélagsleg áhrif svæðisbundinnar fjölmiðlunar á Austurlandi á tímabilinu 1985-2010. Niðurstöður rannsóknarinnar verða kynntar í skýrslu og á fyrirlestrum hjá Háskóla Íslands og í héraði. Framtíðarskipulag starfseminnar á Austurlandi er í endurskoðun í samvinnu Háskóla Íslands og heimamanna.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Hornafirði

Rannsóknasetrið á Hornafirði var stofnað árið 2001. Við setrið eru tveir fastráðnir starfsmenn, dr. Þorvarður Árnason umhverfis- og náttúrufræðingur er forstöðumaður og Soffía Auður Birgisdóttir bókmenntafræðingur gegnir stöðu sérfræðings. Guðrún Sigríður Sigurðardóttir kom til starfa í apríl í nýtt tímabundið starf verkefnastjóra rannsókn- og þróunar í ferðaþjónustu sem heyrir sameiginlega undir rannsóknasetrið og Ríki Vatnajökuls ehf. Þá var Johannes Th. Welling doktorsnemi í starfi við setrið.

Þrjú doktorsnemar og sjö meistaranemar unnu að verkefnum sem tengdust setrinu, einn doktorsnemi útskrifaðist á árinu.

Eins og undanfarin ár lutu helstu rannsóknarsvið setursins að umhverfismálum, sérstaklega stjórnun friðlýstra svæða, ferðaþjónustu og menningarmálum. Áfram var unnið að rannsóknum á höfundarverki Þórbergs Þórðarsonar og stýttist nú í útgáfu bókar um niðurstöður þeirrar langtíma rannsóknarvinnu. Forstöðumaður setursins tók þátt í starfi

sérfræðingahóps innan Háskóla Íslands sem fenginn var til að veita umsögn um tvö álitamál varðandi samgöngur og skilgreiningu víðerna í Vatnajökulsþjóðgarði, þ.e. Vonarskarð og Vikrafellsleið. Lokið var við tvö stór verkefni á sviði ferðamálarannsókna á árinu, þau nefndust *Matur og sjálfbær ferðaþjónusta* og *Vetrarferðamenska í Skaftafellssýslum*.

Vinna hófst við tvö ný erlend samstarfsverkefni, *Nordic Slow Adventure Tourism* sem unnið er í samstarfi við Skota, Norðmenn og Færeyinga og styrkt af NORA, og *Inscribing Environmental Memory in the Icelandic Sagas* en það er viðamikilið alþjóðlegt verkefni sem er enn á undirbúningsstigi. Forstöðumaður setursins tók enn fremur þátt í starfi Nordic network for Interdisciplinary Environmental Studies (NIES) en hann er fulltrúi Íslands í stjórn netverksins. Þá hófust undirbúningsrannsóknir vegna doktorsverkefnis Johannesar T. Welling um tengsl loftslagsbreytinga og ferðaþjónustu sem tengist jöklum. Verkefnið er styrkt af Rannsóknamiðstöð ferðamála. Loks má nefna könnun um umsvif ferðaþjónustunnar á Hornafirði sem unnin var á haustmánuðum af sameiginlegum starfsmanni setursins og Ríkis Vatnajökuls ehf.

Árið 2013 komu út á vegum setursins þrjár skýrslur um niðurstöður verkefna, auk þess sem forstöðumaður var meðhöfundur að tveimur skýrslum sem gefnar voru út af Vatnajökulsþjóðgarði. Á vegum starfsmanna setursins komu út tvær ritrýndar greinar, einn bókarkafli og þrjú ritdómar á árinu. Rannsóknasetrið tók þátt í skipulagningu tveggja málþinga á árinu. Annað var í samstarfi við

Þórbergssetur og hitt Ríki Vatnajökuls ehf. Forstöðumaður hafði enn fremur forgöngu um að skipuleggja málstofu um ferðamál á Hugvísindapíngi. Forstöðumaður setursins flutti níu fyrirlestra á árinu, þar af tvö inngangserindi og fjögur erindi á alþjóðlegum ráðstefnum. Aðrir starfsmenn setursins fluttu samtals sex fyrirlestra á ráðstefnum og málþingum á árinu.

Forstöðumaður setursins tók þátt í stefnumótunarvinnu vegna Nýheima og lauk því starfi um mitt ár með formlegri stofnun Þekkingarsetursins Nýheima ses. Hann tók einnig þátt í verkefninu *Lærdómssamfélagið Hornafjörður* ásamt fulltrúum allra skóla í sveitarfélaginu. Þrír alþjóðlegir nemendahópar sóttu setrið heim á árinu, auk nemenda í Umhverfis- og auðlindafræði við Háskóla Íslands sem sóttu vettvangsnámskeið í stjórnun friðlýstra svæða en námskeiðið er nú kennt á hverju ári.

Ritaskrá

Soffía Auður Birgisdóttir: „Uppgjör við aldamót. Íslensk sagnagerð á nýrri öld.“ Ísland. Atvinnuhættir og menning 2010. II. bindi. Reykjavík: Sagaz Publishing House, bls. 25-33.

Soffía Auður Birgisdóttir: „Utan og innan garðs. Um ritverk Bjarna Bjarnasonar.“ Andvari 2013.

Soffía Auður Birgisdóttir: „Þórbergs þáttur Þórðarsonar.“ Tímarit Máls og menningar, 1. hefti 2013

Soffía Auður Birgisdóttir: „Af hinum fáheyrðu göldrum skáldskaparins.“ Ritdómur um Skáld eftir Einar Kárason. Tímarit Máls og menningar, 1. hefti 2013

Soffía Auður Birgisdóttir: „Hugarburður skálds.“ Ritdómur um Ósjálfrátt eftir Auði Jónsdóttur. Tímarit Máls og menningar, 2. hefti 2013

Soffía Auður Birgisdóttir: „Til varnar náttúrunni/Gegn verksmiðjuvæðingu lífsins.“ Ritdómur um Landvætti eftir Ófeig Sigurðsson. Tímarit Máls og menningar, 4. hefti 2013

Rögnvaldur Ólafsson, Þorvarður Árnason, Þóra E. Þórhallsdóttir og Gyða Þórhallsdóttir. „Vikrafellsleið í Vatnajökulspjóðgarði“. Reykjavík: Vatnajökulspjóðgarður, janúar 2013. ISBN 978-9979-72-338-7

Rögnvaldur Ólafsson, Þorvarður Árnason, Þóra E. Þórhallsdóttir og Gyða Þórhallsdóttir. „Vonarskarð í Vatnajökulspjóðgarði“. Reykjavík: Vatnajökulspjóðgarður, mars 2013. ISBN 978-9979-72-337-0

Þorvarður Árnason, Sigrún I. Sigurgeirsdóttir, Sandra B. Stefánsdóttir og Tinna B. Arnardóttir: „Ríki Vatnajökuls ehf - Könnun meðal hluthafa vegna stefnumótunar“. Höfn: Rannsóknasetur HÍ á Hornafirði, febrúar 2013. ISBN 978-9979-9573-6-2

Johannes Welling & Þorvarður Árnason. „Matur og sjálfbær ferðaþjónusta. Assessing sustainability performance of local food systems in Iceland. Final Report“. Höfn: Rannsóknasetur HÍ á Hornafirði, maí 2013. ISBN 978-9979-9573-7-9

Þorvarður Árnason. „Vetrarferðamennska í Skaftafellssýslum – þróun og framtíðarmöguleikar“. Höfn: Rannsóknasetur HÍ á Hornafirði, desember 2013. ISBN 978-9979-9573-8-6

Welling, J.T. 2013: „Tourism, Landscapes and Climate Change in Iceland“. Akureyri: Icelandic Tourism Research Centre. http://www.rmfi.is/files/pdf/skyrslur/2013/Tourism_Landscapes_and_Climate_Change_in_Iceland.pdf

Fyrirlestrar og erindi

Þorvarður Árnason: „Moving Landscapes: Emotional responses to Iceland's Central Highland“. NIES, Pori, Finnlandi, 25.-27. sept. 2013

- Þorvarður Árnason: „Adventures on Ice – the development of Adventure Tourism in the Vatnajökull Region, SE Iceland." UHI, Adventure Conference, Isle of Skye, Skotlandi, 21.-23. maí 2013
- Þorvarður Árnason o.fl.: „The Vatnajökull Region – issues of sustainability, cooperation and innovation in community-based rural tourism development." North Atlantic Forum, Hólar, 13.-15. júní 2013.
- Johannes Welling & Þorvarður Árnason: „Local food in Iceland, opportunities for sustainable rural tourism?" North Atlantic Forum, Hólar, 13.-15. Júní 2013.
- Þorvarður Árnason & Þóra E. Þórhallsdóttir: „Íslenskt landslag, lýsing þess og flokkun eftir sjónrænum eiginleikum". Hið íslenska Náttúrufræðifélag, Reykjavík, 25. feb. 2013.
- Johannes Welling & Þorvarður Árnason: „Evaluating Sustainability of Local Food Production" Landsýn, Hvanneyri, 8. mars 2013
- Soffía Auður Birgisdóttir: „Arfur Þórbergs: um tengsl íslenskra samtímahöfunda við skrif Þórbergs Þórðarsonar". Erindi flutt í Nýheimum, Höfn í Hornafirði, 12. mars 2013
- Þorvarður Árnason: „Veruleikinn í Ríki Vatnajökuls". Hugvísindabing, Reykjavík, 15.-16. mars 2013.
- Soffía Auður Birgisdóttir: „Ritlistarskólun Þórbergs Þórðarsonar. Fyrirlestur fluttur á Hugvísindabingi H.Í. í málstofunni "Skólun skálda." 16. mars 2013
- Soffía Auður Birgisdóttir: „Þórbergur Þórðarson og Ungmennafélag Reykjavíkur". Erindi flutt á Þórbergssetri 17. mars 2013.
- Guðrún Sigurðardóttir (2013). „Nokkrar lykiltölur ferðapjónustunnar í Austur-Skaftafellssýslu." Ríki Vatnajökuls - Tilvist og tækifæri. Höfn, 14. október.
- Johannes T. Welling (2013). „Tourism in drifting landscapes: Tourists' perceptions and utilization of glacial landscapes in Iceland". Kynning á 14. Þjóðarspegli. Reykjavík, 25. október.
- Þorvarður Árnason: „Er þörf á sérstöku ráðuneyti umhverfismála á Íslandi?". Líffræðiráðstefnan, Reykjavík, 8.-9. nóvember 2013.
- Þorvarður Árnason: „Þróun sjálfbærrar ferðapjónustu í Ríki Vatnajökuls." Ríki Vatnajökuls – Tilvist og tækifæri. Höfn 1. nóvember 2013.
- Soffía Auður Birgisdóttir: Andlit eftir Bjarna Bjarnason. Kynning á útvarpsstögu, Ríkisútvarpið, rás 1. í júní 2013

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Suðurlandi

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Suðurlandi var stofnað vorið 2009. Forstöðumaður setursins er dr. Tómas Grétar Gunnarsson vistfræðingur. Tómas var eini fasti starfsmaðurinn árið 2013 en við setrið vann einnig sérfræðingur í hlutastarfi við umsýslu gagnagrunna. Aðrir voru ráðnir til tímabundinna rannsóknaverkefna, m.a. tveir erlendir nýdóttar, framhaldsnemar og sumarstarfsfólk.

Fjórir meistaranemar luku verkefnum sínum á árinu. Böðvar Þórisson reið á vaðið í febrúar og varði ritgerð sem bar titilinn *Farhættir og lýðfræði sandlóu* og fjallaði um rannsóknir á ýmsum þáttum í vistfræði sandlóu. Hann greindi vetrarstöðvar íslenskra sandlóa með því að safna athugunum af merktum fuglum og elti Böðvar þær til Afríku í því skyni. Þá sýndi hann fram á að varpárangur sandlóu er mjög háður tilviljanakenndum afföllum á hreiðrum. Sandlour geta einkum aukið varpárangur sinn með því að mæta snemma að vori og reyna varp lengur. Heiða Gehringer varði ritgerð sem hét *Animal diversity around Mt Hekla: roles of land degradation and succession* og fjallaði um dreifingu líffræðilegrar fjölbreytni á misgrónum svæðum í nágrenni Heklu. Hún kannaði dýralíf með hliðsjón af ferlum jarðvegsrofs- og framvindu. Að jafnaði jókst dýralíf eftir því sem land var betur gróið en líffræðileg fjölbreytni var þó mest í votlendi. Brynja Davíðsdóttir, nemandi við Landbúnaðarháskóla Íslands, varði ritgerðina *The effect of vegetation*

reclamation on birds and invertebrates in Iceland sem fjallaði um áhrif mismunandi uppgræðsluaðferða á dýralíf. Hún bar ógróið land saman við lúpínusáningar og land sem hafði breyst í mólendi eftir friðun. Dýralíf jókst verulega frá ógróna ástandinu bæði í lúpínusáningum og í mólendi en þessar tvær aðferðir studdu þó við mismunandi dýrasamfélög. Lilja Jóhannesdóttir, nemi við Landbúnaðarháskóla Íslands, vann verkefnið *Comparing biodiversity of birds in different habitats in South Iceland* þar sem hún kortlagði þéttleika fugla í mismunandi gerðum úthaga. Glögglega kom í ljós að votari búsvæðagerðir eru fuglaríkastar en sumar tegundir eru þó algengari í þurrlendi. Þá varði Freydís Vigfúsdóttir doktorsritgerð sína við University of East Anglia í Bretlandi en forstöðumaður var einn leiðbeinenda. Ritgerðin fjallaði um stofn- og fæðuvisfræði kríu á Íslandi. Freydís greindi orsakasamhengi þátta sem valda að kríu hefur vegnað illa í varpi síðustu ár líkt og fleiri sjófuglum.

Í byrjun ársins hlaut setrið öndvegisstyrk frá Rannís til að rannsaka tengsl landbúnaðar við fuglastofna. Verkefnið hófst vorið 2013. Það snýst um að tengja landnotkun landbúnaðar við lýðfræði stofna sem Íslendingar bera sérstaka ábyrgð á, svo hægt sé að stýra landnotkun í sem mestri sátt við umhverfið. José Alves nýdoktor og Lilja Jóhannesdóttir doktorsnemi voru ráðin til verkefnisins auk tveggja sumarstarfsmanna.

Erlent samstarf var líflegt á árinu og manndagar erlendra vísindamanna voru rúmlega 400. Samstarfsmenn komu m.a. frá Bretlandi, Portúgal, Spáni og Tékklandi.

Forstöðumaður sat í nefnd um endurskoðun svokallaðra villidýralaga sem lauk störfum á árinu. Hann situr einnig í stjórn Vistfræðifélags Íslands og hafði umsjón með kennslu í fuglafræði við HÍ. Auk vinnu með framhaldsnemum í fjölbreyttum verkefnum beindust rannsóknir forstöðumanns einkum að stofnvistfræði fugla. Hann hélt boðsfyrirlestur hjá breska fuglafræðifélaginu í mars auk fyrirlestra og kynninga af ýmsu tagi innanlands. Þá á forstöðumaður sæti í ritstjórnnum þriggja fagtímarita.

Ritaskrá

- Jón Einar Jónsson, Gardarsson, A., Gill, J.A., Petursdóttir, U.K., Petersen, A. & Gunnarsson T.G. 2013. Relationships between long-term demography and weather in a sub-arctic population of common eider. PLOS One 8 (6), e67093.
- Alves, J. A., Gunnarsson, T.G., Daniel B. Hayhow, Graham F. Appleton, Peter M. Potts, William Sutherland, and Jennifer A. Gill 2013. Costs, benefits and fitness consequences of different migratory strategies. Ecology 94: 11-17.
- Lopes, R.J., Alves, J.A., Gill, J.A., Gunnarsson, T.G., Hooijmeijer J.C.E.W., Lourenço, P.M., Masero, J.M., Piersma, T., Potts, P.M., Rabaçal, B., Reis, S., Sánchez-Guzman, J.M., Santiago-Quesada, F. & A. Villegas 2013. Do different subspecies of Black-tailed Godwit *Limosa limosa* overlap in Iberian wintering and staging areas? Validation with genetic markers. Journal of Ornithology 154:35-40.
- Alves, J.A., Gunnarsson, T.G., Hayhow, D.B., Appleton, G.F., Potts, P.M., Sutherland, W.J. & Gill, J.A. 2013. ENERGETIC TRADE-OFFS OF BLACK-TAILED GODWITS. Bulletin of the Ecological Society of America, 94: 95-99.
- Vígfúsdóttir, F., Gunnarsson, T.G. & Gill, J.A. 2013. Annual and between-colony variation in productivity of Arctic Terns in West Iceland. Bird Study 60: 289-297.
- Alves, J.A., Gunnarsson, T.G., Potts, P.M., Sutherland, W.J. & Gill, J.A. 2013. Sex-biases in distribution and resource use at different spatial scales in a migratory shorebird. Ecology and evolution DOI: 10.1002/ece3.503.
- Katrinardóttir, B., Pálsson, S., Gunnarsson, T.G. & Sigurjonsdóttir, H. 2013. Sexing Icelandic Whimbrels *Numenius phaeopus islandicus* with DNA and biometrics. Ringing & Migration 28: 43-46.
- Menja Von Schmalensee, Kristinn H. Skarphéðinsson, Hildur Vésteinsdóttir, Tómas Grétar Gunnarsson, Páll Hersteinsson, Auður L. Arnþórsdóttir, Hólmfríður Arnardóttir og Sigmar B. Hauksson. 2013. Vernd, velferð og veiðar villtra fugla og spendýra - Lagaleg og stjórnsýsluleg staða og tillögur um úrbætur. Skýrsla unnin fyrir umhverfis- og auðlindaráðherra. 350 bls. + viðaukar.

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Suðurnesjum

Rannsóknasetur Háskóla Íslands á Suðurnesjum var stofnað árið 2004. Dr. Halldór Pálmar Halldórsson sjávarlíffræðingur er forstöðumaður setursins og var hann eini fastráðni starfsmaðurinn 2013. Meistaraneiminn Ásdís Ólafsdóttir var í 60% starfi fyrstu 5 mánuði ársins og doktorsneiminn Óskar Sindri Gíslason í 20% starfi frá 1. apríl. Að Ásdísi og Sindra meðtöldum unnu sjö framhaldsnemar viðamikinn hluta rannsókna sinna við setrið undir handleiðslu forstöðumannsins, fimm þeirra stunda nám við Háskóla Íslands en tveir við háskólann í Osló.

Rannsóknasetrið er til húsa að Garðvegi 1 í Sandgerði ásamt Náttúrustofu Suðvesturlands og nýstofnuðu Þekkingasetri Suðurnesja sem Rannsóknasetrið er aðili að. Starfsemi ársins mótaðist að töluverðu leyti af vinnu í tengslum við stofnun Þekkingarseturs Suðurnesja og þeim breytingum á rekstrarfyrirkomulagi sem fylgdu í kjölfarið.

Rannsóknir og starfsemi Rannsóknasetursins tengjast einkum lífríki sjávar, með megináherslu á rannsóknir á áhrifum mengandi efna á sjávarlífverur. Verkefni og námskeið í tengslum við setrið voru fjölbreytt á árinu, og nýttu innlendir jafnt sem erlendir vísindamenn og nemendur sér aðstöðuna í Sandgerði. Aðstaða í setrinu nýttist vel til kennslu fyrir nemendur Háskóla Íslands líkt og undanfarin ár. Þar ber helst að nefna nýtt vettvangsnámskeið í líffræði þar sem 24 nemendur unnu að ýmsum verkefnum við setrið í fimm daga. Starfsfólk setursins kenndi einnig í eiturefnavistfræði, sjávarhryggleysingjum og lífheiminum við HÍ, sjávarvistfræði við Háskólasetur Vestfjarða ásamt ferðamálafræði við Endurmenntun Háskóla Íslands.

Rannsóknir á grjótkrabba héldu áfram; þær beinast m.a. að uppruna, útbreiðsla, veiðanleika, vinnslu og nýtingu á þessum nýja landnema. Framhald var á viðamiklum samstarfsverkefnum á sviði mengunarrannsókna sem hófust í lok árs 2011. Þau nefnast *Pristine Arctic* og *Ísland, hreint og ómengað? Áhrif olíumengunar á ósnortin strandsvæði Íslands*. Verkefnið eru samnorræn og lúta að kortlagningu PAH efna á norðurslóðum þar sem uppsöfnun og áhrif efnanna á sjávarlífverur eru rannsökuð með efnagreiningum og beitingu ýmissa bíómarkera. Samstarfsverkefnið *Greining hrygningar og lifufsets hjá kræklingi (Mytilus edulis) við strendur Íslands* fór fram á árinu. Verkefnið er unnið í nánu samstarfi við rannsóknastofnanir og kræklingaræktendur allt í kringum landið en helstu samstarfsaðilar setursins eru kræklingaræktendur á Suðurnesjum og í Hvalfirði.

Rannsóknir á lífríki fjara á Reykjanesi og vistgerðaflokkun þeirra hófust í byrjun árs. Verkefnið er unnið í samstarfi við Náttúrustofu Suðvesturlands og Þekkingarsetur Suðurnesja og er efniviður þriggja meistaraverkefna við HÍ.

Forstöðumaður setursins skipulagði ásamt Matís málstofu á *Arctic Circle* ráðstefnunni í Hörpu, sá um fundarstjórn og utnumhald með ráðstefnu Skelræktar um skeldýrarækt á Íslandi sem haldin var í Sandgerði og hafði umsjón með afar vel heppnaðri kræklingaferð í Hvalfjörð á vegum HÍ og Ferðafélags Íslands.

Kynningarstarfsemi setursins var fjölbreytt á árinu. Þar ber helst að

nefna þátttöku í Vísindavöku í Háskólabíói og vísindakaffi Rannís á landsbyggðinni sem haldið var á setrinu, þátttöku á Sandgerðisdögum, Náttúruviku í Sandgerði og Safnahelgi á Suðurnesjum. Þá fékk setrið góða kynningu í febrúar í sjónvarpsþættinum Landanum á RÚV þar sem fjallað var ítarlega um rannsóknir á vegum setursins á áhrifum olíumengunar á lífríki sjávar.

Líkt og undanfarin ár er forstöðumaður setursins umsjónarmaður og skipstjóri á Sæmundi fróða RE, rannsóknabáti HÍ. Báturinn nýttist við ýmis rannsókn-, kennslu- og þjónustuverkefni á árinu, m.a. við mengunarvöktun fyrir iðjuverin á Grundartanga og rannsóknir á vetrarfæðu sjófugla í Faxaflóa. Setrið vann einnig að vöktunarverkefni fyrir álverið í Straumsvík og hafði aðkomu að fisksjúkdómatilraunum í Sandgerði á vegum Tilraunastöðvar HÍ að Keldum.

Ritaskrá

- Gíslason, Ó.S., Pálsson, S., Mckeown, N.J., Halldórsson, H.P., Shaw, P.W., Svavarsson, J. 2013. Genetic variation in a newly established population of the Atlantic rock crab *Cancer irroratus* in Iceland. *Marine Ecology Progress Series* 494: 219-230.
- Gíslason, Ó.S., Pálsson, S., Halldórsson, H.P., Svavarsson, J. 2013. Nuclear mitochondrial DNA (numt) in the Atlantic rock crab *Cancer irroratus* Say, 1817 (Decapoda, Cancridae). *Crustaceana* 86: 537-552.
- Óskar Sindri Gíslason, Jónas Páll Jónasson, Jörundur Svavarsson, Halldór Pálmar Halldórsson. 2013. Merkingar og þéttleikamat á grjótkrabba við Ísland. *Náttúrufræðingurinn* 83 (1-2): 39-48.

Fyrirlestrar og erindi

- Tor Fredrik Holth, Elena Jensen, Vesela Yancheva, Ásdís Ólafsdóttir, Halldór Pálmar Halldórsson, Ketil Hylland, Hrönn Ólína Jörundsdóttir. Pristine Arctic. Norsk Selskap for Farmakologi og Toksikologi, Beitostölen 24.-26. janúar 2013.
- Óskar Sindri Gíslason, Snæbjörn Pálsson, Niall J. Mckeown, Halldór Pálmar Halldórsson, Paul W. Shaw, Jörundur Svavarsson. Colonization and microsatellite variation of the Atlantic rock crab *Cancer irroratus* in Iceland. 10th MBA Postgraduate Conference, 7.-10. maí 2013, Aberystwyth.
- Halldór Pálmar Halldórsson. Pristine Arctic: The emerging risks and the Arctic bioeconomy. Arctic Circle Assembly, 12.-14. október 2013, Harpan Reykjavík. [Breakout Session P].
- Guðrún G. Þórarinsdóttir, Karl Gunnarsson, Óskar Sindri Gíslason. Alien marine species in Icelandic waters. University of Southern Denmark, Esbjerg, Danmörk, 24.-27. október 2013.
- Óskar Sindri Gíslason, Snæbjörn Pálsson, Niall J. Mckeown, Halldór Pálmar Halldórsson, Paul W. Shaw, Jörundur Svavarsson. Genetic variation of the Atlantic rock crab in Iceland. Líffræðiráðstefnan, Líffræðifélag Íslands, Öskju – Náttúrufræðahúsi, 8.-9. nóvember 2013.
- Guðrún G. Þórarinsdóttir, Karl Gunnarsson, Óskar Sindri Gíslason. Framandi sjávarlífverur við Ísland. Málstofa Hafrannsóknastofnunar, 21. nóvember 2013.
- Halldór Pálmar Halldórsson. Áhrif mengandi efna í sjó. Erindi haldið í ráðhúsi Sandgerðisbæjar 22. apríl 2013. Umhverfissvika í Sandgerði.
- Halldór Pálmar Halldórsson. Kræklingur (*Mytilus edulis*). Vísindakaffi á landsbyggðinni, Rannís. Erindi haldið á þekkingarsetri Suðurnesja í Sandgerði 26. september 2013.
- Óskar Sindri Gíslason. Grjótkrabbi – nýr landnemi. Vísindakaffi á landsbyggðinni, Rannís. Erindi haldið á þekkingarsetri Suðurnesja í Sandgerði 26. september 2013.
- Óskar Sindri Gíslason, Halldór Pálmar Halldórsson, Snæbjörn Pálsson, Jörundur Svavarsson. Grjótkrabbi (*Cancer irroratus*) við Ísland. Veggspjald Rannsóknaseturs HÍ á Suðurnesjum á Hátíð hafsins. Grandi, Reykjavík, 1.-2. júní 2013.

Veggspjöld

- Vesela Yancheva, Ásdís Ólafsdóttir, Halldór Pálmar Halldórsson, Elena Jensen, Tor Fredrik Holth, Ketil Hylland. Lysosomal membrane stability in haemocytes of Blue mussel (*Mytilus edulis*) following exposure to water accommodated fraction of oil. Norsk Selskap for Farmakologi og Toksikologi, Beitostölen 24.-26. janúar 2013.
- Halldór Pálmar Halldórsson, Sophie Jensen, Ásdís Ólafsdóttir, Tor Fredrik Holth, Ketil Hylland, Jörundur Svavarsson, Katrin Hoydal, Anders Bignert, Frank Riget, Jakob Strand, Hrönn Ólína Jörundsdóttir. 2013. Pristine Arctic verkefnið: kortlagning PAH efna á ósnortnum strandsvæðum norðurlóða. Umhverfismengun á Íslandi – vatn og vatnsgæði. Ráðstefna á vegum HÍ, Matís ohf., Umhverfisráðuneytisins og Umhverfisstofnunar. Nauthóli - Öskjuhlíð, 22. mars 2013.
- Ásdís Ólafsdóttir, Halldór Pálmar Halldórsson, Jörundur Svavarsson. 2013. Vaxtarrýmisgrunnildi kræklinga (*Mytilus edulis*) á fjórum svæðum við Ísland. Líffræðiráðstefnan, Líffræðifélag Íslands, Öskju – Náttúrufræðahúsi, 8.-9. nóvember 2013.
- Íris Mýrdal Kristinsdóttir, Sunna Björk Ragnarsdóttir, Sölvi Rúnar Vignisson, Gunnar Þór Hallgrímsson, Halldór Pálmar Halldórsson. Árstíðabundinn breytileiki í fjöruvistum á Suðvesturlandi. Líffræðiráðstefnan, Líffræðifélag Íslands, Öskju – Náttúrufræðahúsi, 8.-9. nóvember 2013.

